

Ondanks de jarenlange inzet van de Bomenstichting verdwijnen nog steeds veel monumentale bomen. Die kunnen we beter en langer behouden als we hun cultuurhistorische waarden meer centraal stellen. Dat blijkt uit een unieke, uitgebreide studie van de vier eeuwen oude Kozakkenlinde in Diepenveen.

Laat cultuurhistorische waarden leidend zijn

De Kozakkenlinde is een Hollandse linde (*Tilia x europaea*) die met een stamomvang van ongeveer 6,5 meter tot onze monumentale bomen behoort. Deze dijklinde in Diepenveen, gemeente Deventer, is volgens historisch onderzoek van Wim de Weerd geplant rond 1614. De linde kwam op de plaats van een 'hijligen boom', een eikenboom en is nu ruim 400 jaar oud! De linde was de plek waar dorpsbewoners bijeenkwamen. Het gebruik van de boom door Kozakken in de Napoleontische tijd is volgens De Weerd niet waarschijnlijk.

De boom is in het verleden als een etageboom gesnoeid, wat nog is af te lezen aan de stamstructuur. In het IJsselgebied, zoals in Kampen en Zutphen, waren etagebomen een traditie, zoals bijvoorbeeld nog te zien is op 17e en 18e eeuwse stadsgezichten. Mogelijk was de dijklinde een bakenboom voor het water- en landverkeer. De linde leverde snoeihout en veevoerblad voor de wintertijd. Op het dijktaalud vlakbij de linde staan ook eeuwenoude hakhoutstoven van zomereiken. Sinds ongeveer 1900 is de boom niet meer gesnoeid en draagt nu zes kroonstammen boven op de oude geknotte etagehoogte.

Een genetisch mysterie opgelost

Interessant is dat ook de genetische herkomst van de linde is opgehelderd. De Hollandse linde is een hybride van de zo-

merlinde en winterlinde. Het is een product van onze nog weinig bekende Hollandse historische boomkwekerij vanaf de 16e eeuw. De Zweedse Rune Bengtsson stelde in zijn proefschrift uit 2005 vast dat de linde genetisch en morfologisch identiek is aan een linde op een Zweeds landgoed die als stek in 1618 afkomstig was uit Nederland. Die datum ligt dicht bij die van de Kozakkenlinde, en van die van de oude linde van Sambeek waarvan ook een equivalent in Zweden bestaat. Uit mijn onderzoek blijkt dat ook oude lindes van onder andere Ugchelen, Oud Bussem, Anderen (Aa en Hunze), Nijenrode en Blankenburg tot de genetische variëteit van de Kozakkenlinde behoren. In het Linde-arboretum in Winterswijk staan enkele uit stek opgekweekte kopieën van het genetische erfgoed van de Kozakkenlinde. Ze zijn inmiddels zo'n 25 jaar oud.

Vitaliteit

De huidige linde is bijzonder vitaal, maar hol en daardoor enigszins instabiel en gevoelig voor storm. In 1972-1973 is een van de takken uitgescheurd. In de boomholte hebben zich vele adventiefwortels gevormd, wortels die ontstaan aan bovengrondse plantdelen. De stamvoet heeft veel opschot, uitlopers die vanuit de wortels groeien, wat typerend is voor bepaalde lindevariëteiten. Op de stam groeit de waslakzwam. Nadat in 2002 weer een zware tak was uitgebroken, zijn de stammen boven de knothoogte op zo'n tien meter ingekort en aan elkaar verbonden door flexibele ankers. Door de inkorting is er echter inrotting opgetreden bij de dikkere kroonstammen. De overgroeiingen van oude wonden (ontstaan door tak- en stambreuk) zijn inmiddels al oud. De groeiplaats op de dijk is gunstig.

Boomverzorging

We hebben de eigenaar van de Kozakkenlinde, de Stichting IJssellandschap, op basis van ons onderzoek aanbevolen om een of twee stutten te plaatsen om de boom stabiel te maken en geen verdere kroonreductie toe te passen. Ook stelden we voor een nieuwe etagelinde ernaast te plaatsen, als levend historisch voorbeeld. De stichting liet daarop een boomverzorgingsbedrijf

Foto: Jeroen Philippona

Van boven naar onder en van links naar rechts:
Kozakkenlinde in herfstkleur, 2012 | 2009 | Detail van de stam 2019
Etagelinde te Zutphen, prent 17e eeuw | Twee etagelindes te Kampen bij het tolhuis, prent 18e eeuw | Bloemen
Oude linde te Overberg in 1981 | Overberglinde 2008 | Kozakkenlinde, Heilige linde, 2023

naar de boom kijken. Helaas nam die onze voorstellen niet over. Integendeel, de kroon is nu deels verder ingekort. Het inkorten zal leiden tot nieuwe inrottingsprocessen en daarmee juist tot vermindering van de vitaliteit. De boom is nu kwetsbaarder en instabieler geworden.

Wat het lot kan zijn bij verdere verwaarlozing laat de vergelijkbare snoeilinde zien van Overberg. Ook deze linde uit de 17e eeuw had een doorgesloegen kroonvorm. Daarbij is uit veiligheidsoverwegingen tot twee keer toe de top gereduceerd. Dat heeft geleid tot een ware boomruïne. Te gemakkelijk wordt kroonreductie toegepast, dat vraagt om reflectie over deze vorm van boomverzorging. Overigens was de boomspiegel hier niet erg gunstig.

De Kozakkenlinde nu

Wie thans op zoek gaat naar de Kozakken-

linde ziet met moeite nog de stam tussen massale opslag van takken uit de stamvoet en achtergebleven snoeihout. Nazorg ontbreekt. Daarmee is ook de monumentale vorm uit het beeld verdwenen. Bovendien wordt de boomvoet overwoekerd door de dijkviltbraam, een uitzonderlijk invasieve exoot. Ook Amerikaanse vogelkers en veelbloemige roos, beide invasieve exoten, staan er vlakbij.

Ons onderzoek naar de Kozakkenlinde is bedoeld om een bredere discussie te krijgen over de boomverzorging van monumentale bomen. Met name aspecten als het nalaten van kroonreductie en toepassen van stutten hebben we aan de orde gesteld. De instabiliteit is niet opgelost, waarschijnlijk gaan stamdelen uitbreken. Ook het plaatsen van een nieuwe etagelinde ernaast, als levend historisch voorbeeld, is er niet van gekomen.

Beheer van eeuwenoude bomen is zeker geen gemakkelijke opgave en niemand heeft de wijsheid in pacht. Een meer op de interessante geschiedenis gerichte wijze van boomverzorging leidt naar onze mening wel tot beter behoud en meer beleving van ons prachtige bomenerfgoed. ■